Λόγος Πανηγυρικός εκφωνηθείς κατα τον εορτασμό των Τριώ ν Ιεραρχώ ν και του νέου Έτους στο Τ.Ε.Ι. Πάτρας, 28 Ιανουαρίου 2011

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΣ, ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΥΤΡΩΣΗ
Σχέσεις Ελληνικής Φιλοσοφίας και Πατερικής Θεολογίας

Ο άνθρωπος συνοψίζει την ολοκληρία της ύπαρξης. Στο είναι του ανακεφαλαιώνεται η αλυσίδα του όντος και σύμπασα η κλίμακα της πραγματικότητας από ύψιστης βαθμίδας μέχρις έσχατου σκαλοπατιού. Όλα τα στοιχεία και οι αρχές της πραγματικότητας συντίθενται στην υπόστασή του. Έτσι επικοινωνεί με τα πάντα και μπορεί να βιώσει και να νοήσει, να αισθανθεί και να καταλάβει, τα πάντα. Μεγαλόπρεπα διατύπωσε το θεώρημα ο Εμπεδοκλής στο φιλοσοφικο-φυσικο-θρησκευτικό ποίημά του περί Φύσεως:

γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ ὕδωρ,
ἀιθέρι δ ἀιθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ.

Ο άνθρωπος δεν είναι επομένως ένα απλό μέρος της πραγματικότητας. Είναι ένα μερικό ον, στο οποίο ως είδος όλα τα στοιχεία και οι αρχές του όντος εν γένει συνέρχονται σε μια σύνθεση τέτοιας αρμονίας αναλογιών που να δημιουργεί μια ευσταθή ισορροπία μεταξύ εκείνων των στοιχείων και αρχών, εις τρόπον ώστε κάθε μια από αυτές να μπορεί ακώλυτα να επικοινωνήσει με το όμοιό της σε κάθε πράγμα, πεδίο και επίπεδο πραγματικότητας. Αυτήν την αντιστοίχηση λέμε φανέρωση της αλήθειας των πραγμάτων. Ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίσει τα πάντα και τα όρια της γνώσης του ταυτίζονται με τα όρια της ύπαρξης.

τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι,

διακηρύσσει ο Παρμενίδης.

Βέβαια, η υπέρτατη αρμονία της σύνθεσης που εγγυάται τη δυνατότητα (αισθητική και νοερή) αντιστοίχισης προς τα πάντα δεν πραγματώνεται εξίσου σε κάθε ανθρώπινο συγκεκριμένο άτομο, και έτσι προκαλείται μετάπτωση στη σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο στην ιστορία. Αλλά η δυνατότητα της Γνώσης ερείδεται στο στέρεο βάθρο της αρμονικής σύνθεσης. Η εσωτερική εναρμόνιση του ανθρώπου είναι η εγγύηση της απεριόριστης γνώσης του. Γι' αυτό το κλασσικό είναι αναντικατάστατη κορύφωση της ανθρώπινης ύπαρξης και «κτήμα εν αεί» (διαχρονικό και καθολικό) του ανθρώπου.

Για όσους προβληματίζονται με αυτό το αιώνιο εν χρόνω, και στη συγκεκριμένη περίπτωση διατηρούν ή ενίστανται για τις αρχαίες και αρχαϊκές διατυπώσεις, μπορούμε να επινοήσουμε νεωτερικώτερη και επιστημονικώτερη ανάλυση. Ο Μέγας Νόμος της Φύσης είναι ο διπλούς Νόμος της Διαφοροποίησης και Σύνθεσης. Η εξέλιξη οδηγεί σε ολοένα

μεγαλύτερη διαφοροποίηση, ενώ ταυτόχρονα συντίθενται συνεχώς πιο πολύπλοκα ολοκληρώματα, τα οποία όμως ευρίσκονται σε κατάσταση ευσταθούς ισορροπίας. Τα οικοδομικά υλικά της πραγματικότητας διαφοροποιούνται περισσότερο και περισσότερο, ενώ οι δομές των συστημάτων τους γίνονται όλο και πιο σύνθετες. Έτσι από τον φυσικό κόσμο μεταβαίνουμε στον χημικό (τα δυο επίπεδα αυτού που λέμε Ύλη), και μετά στον βιολογικό (Ζωή) και τέλος με τον άνθρωπο στον πολιτιστικό (Πνεύμα). Στο πιο σύνθετο αλλά και ευσταθές οργανικό σύστημα συστημάτων, στον άνθρωπο, συμβαίνει η συνείδηση της πραγματικότητας, γίνεται η φανέρωση του όντος, αποκαλύπτεται το φως της αλήθειας. Η αρχαία και νέα διατύπωση είναι συμμετρική η μία προς την άλλη. Μπορείτε να το δείτε αυτό σχηματικά αν συγκρίνετε την εξέλιξη που περιέγραψα (Ύλη Ζωή Πνεύμα) με τη ΝεοΠλατωνική παραγωγή της πραγματικότητας (Νους Ζωή Ύλη). Η αλλαγή φοράς κατεύθυνσης είναι βέβαια εξαιρετικά σημαντική, αλλά εδώ μου αρκεί η επισήμανση της ταυτότητας της «οδού»: «οδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὠυτή», αφορίζει ο Ηράκλειτος.
Κατά τον απερίσπαστο συντονισμό της εσωτερικής αρμονίας του ανθρώπου προς την κοσμική αρμονία, ο άνθρωπος είναι μέρος και ταυτόχρονα απαράλλακτη εικόνα του όλου της ύπαρξης, ο Μικρόκοσμος ταυτίζεται ομολόγως προς τον Μακρόκοσμο. Βιώνει τότε τον Κόσμο της πολλαπλότητας και της κίνησης και αλλαγής και ενδεχομενικότητας ως «Κόσμο», ως διατεταγμένο σύνολο σε ένα ολοκλήρωμα. Η Κοσμική Τάξη επιβάλλεται και συντηρείται από το δίπολο της Δύναμης και του Κάλλους, από τη συζυγία του Ποιητικού και του Τελικού Αιτίου κατά την Αριστοτελική θεωρία. Η Δύναμη δρα τα αποτελέσματά της, ενώ το Τέλος (η Τελειότητα) ασκεί ακατανίκητη έλξη κάνοντας τα ελκόμενα να δρουν προς το ίδιο αποτέλεσμα. Έτσι είναι το Τέλος που κάνει τη Δύναμη να παράγει τάξη. Η ουσία της Δύναμης είναι ο Έρως, η ανυπέρβλητη έλξη προς την τελειότητα, γιατί ο Έρως είναι προς την Ομορφιά. Έτσι καταλαβαίνουμε τον κοσμογονικό, δημιουργικό Έρωτα της λογικοσυμβολικής σκέψης του φυσικού ανθρώπου, στον Ησίοδο, στον Ορφισμό.
Ο Κόσμος του φυσικού ανθρώπου διαρθρώνεται από Τιτανική Ισχύ και καταλάμπεται από Απολλώνειο Φως. Καταυγασμός Κάλλους και Καταιγισμός Δύναμης συνιστούν την κοσμική τάξη, δημιουργούν τη δομή και συνέχουν την υπόσταση του Όντος. «Τὰ δὲ πάντα οἰακίζει Κεραυνός» αποκαλύπτει ο σκοτεινός φιλόσοφος, του Μεγάλου Βασιλέως Διός το σύμβολο εξουσίας και το όργανο ανεναντίωτης Δύναμης. Του ίδιου πυρός, που σαν Κεραυνός είναι Δύναμη, η άλλη άποψη είναι η αίγλη του φωτός που στις Κυκλάδες λατρευόταν ως Απόλλων Αιγλάτας, και στη Δήλο έκανε την αμφίσημη επιφάνεια του Φάνητα, που δηλώνει, φανερώνει και φανερώνεται, αλλά και του Δηλήμονος και Δηλητήρος, που βλάπτει και καταστρέφει. Να πώς ο θεός του αιωνίου κάλλους και της αγηράου νεότητας μεταμορφώνεται κατά τον Όμηρο σε σκοτεινή δύναμη όταν προσβάλλεται ο ιερέας του από τον Αγαμέμνονα και καταράται τους Αχαιούς:

τοῦ δ᾽ ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων.
βῆ δὲ κατ᾽ Οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
τόξ᾽ ὤμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην·
ἔκλαγξαν δ᾽ ἄρ᾽ οἰστοὶ ἐπ᾽ ὤμων χωομένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος· ὁ δ᾽ ἤϊε νυκτὶ ἐοικώς.
ἕζετ᾽ ἔπειτ᾽ ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ᾽ ἰὸν ἕηκε·
δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ᾽ ἀργυρέοιο βιοῖο.

Ο Κόσμος του φυσικού ανθρώπου γέμει κάλλους και βρίθει ισχύος. Κάλλος και Δύναμη είναι η ρίζα του Ιερού. Είναι αυτό που συνέχει τον κόσμο σε «Κόσμο», που δίνει ενότητα στην πολλαπλότητα και σταθερότητα στη μεταβολή, που δίνει νόημα στην ύπαρξη, νου στο ον, το

νοείν στο είναι.
Και ο φυσικός άνθρωπος θαυμάζει αυτό το αέναο θαύμα της φύσης, την τάξη αυτού που χωρίς τάξη θα εβυθίζετο στον πόντο της απειρίας, στο μηδέ-εν της απροσδιοριστίας, στο μη-ον της ανυπαρξίας. Κάθε βράδυ ο Ήλιος της Αιγυπτιακής Ηλιολατρείας πολεμάει τον Δράκο του Σκότους για να ανατείλει εκ νέου στον κόσμο κάθε πρωί. (Και φιλοσοφικά ο Ηράκλειτος: "νέος ἐφ' ἡμέρῃ ἐστὶν ὁ ἥλιος"). Κάθε πρωτοχρονιά ο βασιλεύς της Βαβυλώνος απήγγελε την Χαλδαϊκή Κοσμογονία από τις Επτά Πινακίδες της Δημιουργίας για να επαναγεννηθεί και στερεωθεί ο κόσμος εκ νέου με την ιερή τελετουργία. Στην Ελληνική Επανάσταση του Λόγου (ισάξια μόνο προς τη Νεολιθική μεταξύ των Μεγάλων Στιγμών της Ανθρωπότητας), οι Μοίρες φανερώνονται ως μερίδια ουσίας και μερίσματα δύναμης και διαμερίσματα ενέργειας – ζωτικοί χώροι του κάθε όντος που έρχεται στον κόσμο προωρισμένο για τη δικαιοδοσία του. Και η Κοσμική Τάξη πυκνώνει και σφηκώνεται και βαθαίνει και φωτίζεται ως συνοχή του Είναι, ως Λόγος του Όντος, που είναι ήδη (στον Ηράκλειτο, στους Στωικούς) Θεός Λόγος.
Το Θαύμα του Κόσμου είναι η Τάξη στην Αταξία, το Φως στο Σκότος, ο Κόσμος από το Χάος, το Κάλλος της Μορφής από την αμορφία της απροσδιοριστίας και του ενδεχομένως και άλλως έχειν, το Ένα από Πολλά, η ευστάθεια μιας γενικευμένης ισορροπίας στη συνεχή και πολυποίκιλη κίνηση από αναρίθμητες ροπές και τάσεις. Το Θαύμα του Κόσμου θαυμάζει ο φυσικός άνθρωπος ανακαλύπτωντας εαυτόν εν τω κόσμω, ανακαλύπτωντας εαυτόν και κόσμον συγχρόνως σαν ένα όλον. Και χαίρεται επ' αυτώ τω θαύματι. Η χαρά της ζωής συνοδεύει την αγέρωχη αριστεία που παράγεται αναγκαία από τον ατέρμονα αγώνα στον οποίο συγκρούει τα όντα ο (δημιουργικός κατά τον Ορφισμό και αναγωγός κατά Πλάτωνα) έρως της τελειότητας. Αυτό εκφράζει το χαμόγελο των αρχαϊκών γλυπτών της υπέρκαλλης σωματικής αρμονίας.
Αγώνας, Αριστεία, Χαρά Ζωής είναι η βιωματική απόκριση του φυσικού ανθρώπου στην ομογενή συνέχεια του Είναι και στη φύση της κοσμικής τάξης. Και αυτή η απόκριση βρίσκει τη μεγαλειώδη έκφρασή της στον Κλασσικό Ελληνισμό.
Δεν είναι φυσικά ότι ο κλασσικός άνθρωπος τα βλέπει όλα ωραία στον κόσμο και στη ζωή του. Ο Κλασσικισμός δεν είναι ένα ρόδινο παραπέτασμα παραμόρφωσης της πραγματικότητας. Δεν θα μπορούσε να είναι, ως φαινόμενο κορύφωσης του φυσικού ανθρώπου, ο οποίος δεν έχει χωρισθεί από τη χθόνια μήτρα της ύπαρξης, από το γόνιμο σκότος της αρχέγονης Νυκτός, της Μεγάλης Μητέρας. Φως και Σκότος συγκεράννυνται και συζεύγνυνται στο πανόλο της κοσμικής πραγματικότητας και απογεννούν όλα τα χρώματα του φαίνεσθαι και προκαλούν όλους τους ιριδισμούς των αποχρώσεων. Στους μεγαλόπρεπους Πινδάρειους ύμνους της δύναμης και του κάλλους, εκεί όπου λατρεύονται οι υπέρτατες αξίες του Ελληνισμού, η σοφία και η φυσική ομορφιά, η τελειότητα του πνεύματος και του σώματος, εκεί η κοινότητα θεών και ανθρώπων αποδίδεται στην Κοινή Μητέρα, την χθόνια ρίζα της ύπαρξης. Ακούστε την πεμπτουσία του κλασσικού:

Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι διείργει δὲ πᾶσα κεκριμένα
δύναμις, ὡς τὸ μὲν οὐδέν, ο δὲ
χάλκεος ἀσφαλὲς ἀιὲν ἕδος
μένει οὐρανός. ἀλλά τι προσφέρομεν ἐμπαν ἢ μέγαν
νόον ἢτοι φύσιν ἀθανάτοις,
καίπερ ἐφαμερίαν οὐκ ἐιδότες οὐδὲ μετὰ νύκτας
ἄμμε πότμος

ἄντιν᾽ ἔγραψε δραμεῖν ποτὶ στάθμαν.
Γνωρίζει η χαρά της ζωής την αδυναμία του ανθρώπου. Είμαστε το «ουδέν», δεν ξέρουμε τι θα μας φανερώσει η μέρα, τι θα μας ξημερώσει η νύχτα. Δεν συγκρινόμαστε στη δύναμη με τους θεούς. Μοιάζουμε όμως, μπορούμε να μοιάσουμε στις ευκλεείς στιγμές της ύψωσής μας, με το θείον στον μέγα νου και στην αστραπή του κάλλους. Αγέρωχη φυσική θέωση, που τη στιγμή της υπέρτατης ηδονής της παραμερίζει τη δύναμη του ποιητικού αιτίου υπέρ της τελικής αιτιότητας. Όλος ο Κόσμος και ο άνθρωπος ως εστιακό μέρος του, κρυσταλλούνται προς τη δυναμερή τελειότητα. Εν μέσω της πολλής ασθενείας θριαμβεύει η ισχύς. Από το βάθος της α-σχημίας αναφαίνεται η μορφή. Από τη Μήτρα της Νυκτός, γεννάται ο Φάνης. Το νόημα του κόσμου έγκειται στη Δύναμη και το Κάλλος. Τα άλλα υπάρχουν προς χάριν αυτών. Φυσική αναγκαιότητα συμειγνύει τα αντίθετα και δεν θα μπορούσε καν να υπάρχει η Δίκη αν δεν υπήρχε η Έρις. “ἐιδέναι δὲ χρὴ τὸν πόλεμον᾽εόντα ξοινόν, καὶ δίκην᾽έριν, καὶ γινόμενα πάντα κατ᾽έριν καὶ χρεών”. Η πολλή κοσμική υστέρηση είναι η ύλη για την τελειότητα της μορφής, το έλασσον είναι η ρίζα του μείζονος, το ελάττωμα μέσον για το πλήρωμα του είναι. Πολλήν ύλη μεταστοιχειώνει το πυρ για να θερμαίνει και να λάμπει. Και η ύλη αυτή του ατελούς και αδύνατου ευμενώς αποδέχεται δι᾽ έρωτος προς το καταναλίσκον την κατανάλωσίν της υπέρ του κοσμικού θαύματος της ύπαρξης, αναγωγό άλλωστε κατανάλωση της ίδιας προς την οικείαν ενδεχομένην τελειότητα της ορίζουσας της υπόστασής της. Η ύλη ορέγεται την μορφή της τελειότητας και ανάγεται προς αυτήν.
* * *
Αλλά έρχεται ώρα και η ένταση του κλασσικού ιδεώδους κουράζει. Η ουδένεια του ανθρώπου ανεβαίνει στο προσκήνιο. Κοπιάζει ο άνθρωπος. Ο αγώνας για το τέλειο γίνεται αγωνία για τη μοίρα του συγκεκριμένου ανθρώπου, του μερικού ανθρώπου, του ατόμου. Το αρχαϊκό χαμόγελο της αυτάρεσκης χαράς γίνεται μορφασμός ματαιότητας.
Για το κλασσικό πνεύμα, το μερικό ον δικαιώνεται ως φορέας τελειοτήτων, ως κάτοχος αριστειών. Ο άνθρωπος υπάρχει και ζει ως υλοποιημένες πλατωνικές ιδέες, καθ’ όσο και όσο αυτές πραγματώνονται στις καθέκαστα περιπτώσεις. Το καθέκαστον είναι δοχέας της ιδέας, και ασήμαντο εκτός της δοχείας του. Για την ιδέα είναι αδιάφορο πού θα φανερωθεί, αφού κατά την ανάγκη του σθένους της κάπου θα φανερωθεί. Θα βρει τον κατάλληλο δέκτη. Θα τον «φτιάξει» μάλιστα, εξ ασημάντου ύλης εις σπουδαιότητα κοσμική λόγω της παρουσίας της. Και θα τον εγκαταλείψει κατά την αδήριτο τάξη του χρόνου. Μυσάττονται οι θεοί την ανθρώπινη ατέλεια. Βδελύσσεται ο Απόλλων τη γένεση και την γήρανση και τη φθορά, την ανθρώπινη συνθήκη. Όταν ερωτεύεται θνητό εράται του κάλλους του, της αιώνιας ιδέας που φανερώνεται στο θνητό, δηλαδή του εαυτού του ως αρχετυπικού κάλλους. Εράται της ομορφιάς του ατόμου και όχι του ίδιου του ατόμου. Η διάκριση, σημειώστε, δεν μπορεί καν να γίνη στο κλασσικό κοσμοείδωλο. Το άτομο εκεί ειναι οι ιδιότητές του, δηλαδή η συγκεκριμένη φανέρωση των ιδεωδών χαρακτήρων, όποιων και καθ’ ό μέτρο φανερώνονται σε αυτό το μερικό ον. Δεν είναι ακριβώς εκεί το άτομο όμορφο, αλλά αντιστρόφως το κάλλος διαλάμπει σε αυτήν την ύλη, σε αυτό το χωροχρονικό πεδίο.
Το κλασσικό ιδεώδες είναι απαιτητικό, σκληρό ακόμη. Το άπλετο Φως εκθέτει και οξύνει την ατέλεια, το ημίφως την προστατεύει, το σκότος την κρύβει και την περιθάλπει.
Το μερικό ον ως συγκεκριμένη ύπαρξη πάσχει υπέρ του τελείου. Με κόπο και πόνο γίνεται η πρόβαση προς την τελειότητα, δια δεινοπαθείας. Στο μοντέλο της φυσικής δόξας, δεν πάσχει και δεινοπαθεί, αλλά μάλλον δρα υπέρ του τελείου την ενέργεια της δύναμής του. Όμως όταν έλθει η κόπωση της ύπαρξης στον κοσμικό αγώνα, τότε η διέγερση του μερικού προς την τελειότητα εκλαμβάνεται ως θυσία, και θυσία όχι ευχαριστήσεως για τις δωρεές

από το ανώτερο αλλά στενοχώριας για τις οφειλές προς αυτό. Το ανθρώπινο άτομο αρχίζει να αισθάνεται την αγωνιστική οδό προς την τελείωση ως δρόμο μαρτυρίου, αβεβαίου τέλους και πάντως μάταιο.
Δρόμο μαρτυρίου δια τον κόπο και πόνο και εμποδισμό της προσπάθειας – εμποδισμό από την πολυσχιδή διασταύρωση των διαφόρων αγώνων στον κοινό ιστό της πραγματικότητας, από αυτόν τον καθολικό «πόλεμο» αριστείας:
πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε τοὺς δὲ ἐλευθέρους.
Μαρτυρικός ο δρόμος του μερικού όντος, αλλά και αβέβαιος. Το άτομο δεν ξέρει εκ των προτέρων που θα το κατανείμει ο καθολικός πόλεμος. Παρά πάσαν υπομονήν και επιμονήν στην τελεοκρατία του φυσικού κόσμου, παρά τον ιδρώτα και το αίμα το καταβαλλόμενο, παρά την θυσίαν εαυτού στον βωμό της τελειότητας, δύσκολα και σπάνια επιτυγχάνεται η ορεγόμενη τελείωση. Οι κορυφές αριστείας φαντάζουν ηρωικά κατορθώματα. Στις πλείστες περιπτώσεις καταναλώνεται η ουσία και η δύναμη και η ενέργεια του ανθρώπινου ατόμου χωρίς προφανή φυσικό αφηρωισμό τελειότητας. Και αυτό βαραίνει στην ψυχή του ανθρώπου όταν κουραστεί. Στην ακμή του κλασσικού η αβεβαιότητα αυτή προσωπικής υπέρτατης τελείωσης δεν βαρύνει σημασιολογικά το κοσμοείδωλο. Το τέλειο οπουδήποτε παρόν είναι πηγή χαράς και εστία έλξης για κάθε τι που βρίσκεται στο πεδίο του. Δεν χωρεί φθόνος για το τέλειο, αλλά μόνο διακαής Έρως. Εξάλλου, αν δεν έχω κάλλος ο ίδιος έχω τον έρωτα του κάλλους άλλου, και ο έρως, κοσμογονικός ων, διεγείρει εις δημιουργίαν, ανάγει με πανίσχυρη αλκή προς την δική μου ενδεχόμενη τελειότητα. Ο έρως αλλότριας αριστείας περιάγει αναποδράστως στη δική μου μέγιστη αυτοπραγμάτωση, στη δική μου βέλτιστη ικανοποίηση των συνιστωσών της δικής μου ορίζουσας δυνατοτήτων η οποία συνιστά την ατομική μου ταυτότητα. Και τρίτον επί τούτοις, το κάλλος της τελειότητας ανήκει τόσο λίγο ή πολύ στον δοχέα και φορέα του όσο και σε κάθε άλλο άτομο. Μάλλον αντιστρόφως, ο μετέχων άνθρωπος ανήκει στο μετεχόμενο κάλλος – όσο χρόνο και σε όσο βαθμό η τελειότητα στεφανώνει την ύπαρξη του μερικού όντος του μετέχοντος εις αυτήν. Αλλά στους Χρόνους της Κόπωσης, η αβεβαιότητα της προσωπικής ιδεατής κορύφωσης σημαίνει και μετράει. Και ενισχύεται από ένα αίσθημα ματαιότητας για την ίδια ακόμη την επιτετευγμένη τελειότητα. Διότι ιδού «καπνὸς ἦν καὶ ἀπέπτα, πομφόλυξ ἦν καὶ διερράγη». Για τον ατομικό άνθρωπο είναι μόνο μια στιγμή. Για την ιδέα είναι μια αιωνιότητα εδώ και εκεί και αλλαχού, αϊδίως πανταχού παρούσα άλλοτε αλλού. Αλλά ο μερικός άνθρωπος εγκαταλείπεται ευθύς ως την επιτύχει μετά τόσο αγώνα και τόσους κινδύνους. Του ήπιε το αίμα και τον εγκατέλειψε σκύβαλο, εντέλει νεκρό:
νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι.
Ο αγών μαρτύριο. Ο έρως του τέλους της τελειότητας εξάντληση. Το τέλος της τελείωσης αβέβαιο και μάταιο.
Ο Κόσμος γίνεται Άιδης αντί «Κόσμου». Η φαντασμαγορία του Είναι μεταπίπτει εις ιριδισμό απάτης των φαινομένων. Το φως του κόσμου χάνεται και η ύπαρξη εγκλωβίζεται σε ένα σκοτεινό Λαβύρινθο όπου βασιλεύει η φρίκη του Μινώταυρου. Το τέρας κατασπαράσσει τώρα τα κάλλιστα τέκνα της φυσικής ύπαρξης. Οι ρόλοι αντιστρέφονται. Η τελειότητα προσφέρεται θυσία αφιέρωσης στον βωμό του Μολόχ – στην αταξία και τυχαιότητα του άκοσμου κόσμου. Ο άνθρωπος ζητεί σωτηρία από την πλεκτάνη του κοσμικού γίγνεσθαι των φαινομένων, από το α-νόητο χάος της ύπαρξης.
Ο Κόσμος αυτός, το παγκαλλές αγλάισμα της ολοκληρίας του όντος εν φωτί Αληθείας, μεταμορφώνεται εις δολερό Άδη σκοτεινού μερισμού και ασχήμιας. Και η ψυχή οδυνιά

ευρισκόμενη εντός του. Αισθάνεται ότι κατάγεται από αλλού και ότι άλλο είναι το πεπρωμένο της από το να γίνει βορά του Μινώταυρου στον Λαβύρινθο της γενέσεως. Βοά με επική υψηγορία ο Εμπεδοκλής γογγγύζων:

ἐξ οἵης τιμῆς τε καὶ ὅσσου μήκεος ὄλβου
…
ἠλύθομεν τόδ ὑπ᾽ ἄντρον ὑπόστεγον.

Και

κλαῦσά τε καὶ κώκυσα᾽ ιδὼν ἀσυνηθέα χῶρον
…
. . . . . ἀτερπεά χῶρον
ἔνθα Φόνος τε Κότος τε καὶ᾽ άλλων᾽ έθνεα Κηρῶν
ἀυχμηραί τε Νόσοι καὶ Σήψιες᾽ έργα τε ρευστά
᾽ Άτης᾽αν λειμῶνα κατὰ σκότος᾽ηλάσκουσιν.

Τα «ρεύστὰ᾽έργα» είναι τα έργα της γενέσεως, ο «στυγερός τόκος και μίξις» του Παρμενίδη, η «αταρπιτός οκρυόεσσα, κοίλη πηλώδης» που οδηγεί «άλσος ες ιμερόεν πολυτιμήτου Αφροδίτης». Της Αφροδίτης του Κόσμου που είναι η ίδια με την Περσεφόνη του Άιδη.

Εισερχομένη στον κόσμο η ψυχή πίνει τον Κυκεώνα του Γίγνεσθαι – όπου ο Μινώταυρος της Απάτης κυριαρχεί

ὠδῖνάς <τ᾽ >᾽οδύνας <τε> κυκέων᾽απάτας τε γόους τε.

Ταυτόχρονα και εν συναρτήσει προς το αριδηλότερο διατράνωμα της Ελληνικής Επανάστασης του Λόγου στην Αρχαϊκή Εποχή, τη γένεση του Φιλοσοφικού Λόγου από το Πνεύμα των Μυστηρίων, αναβαπτίζεται και η θρησκευτική εμπειρία του Ελληνισμού με τον Ορφισμό. Η φιλοσοφικοσυμβολική Γνώση τίθεται στην υπηρεσία όχι της κοσμικής ζωής αλλά της εσχατολογικής λύτρωσης. Η ψυχή ασθμαίνει ορεγόμενη την έξοδό της από τον κόσμο της ακοσμίας, την σωτηρία της από τον ενταφιασμό της στον Άδη της φυσικής ύπαρξης.

Κύκλου δ᾽ εξέπταν βαρυπενθέος ἀργαλέοιο

αναγγέλλει θριαμβευτικά η σεσωσμένη ψυχή, που κατέχει την Ορφική γνώση, στην μετά θάνατο πορεία της, με γράμματα χαραγμένα στα χρυσά ελάσματα τα συνθαπτόμενα με τους μεμυημένους νεκρούς.

Κύκλος της Ανάγκης δύστλητος είναι η ανακύκλωση του Πάθους του Ανθρώπου, ατερμόνως μετενσαρκούμενου εις τον εγκόσμιον Άδην κατά ποινήν αρχαίου άγους.

Ο σπόρος της Καινής Θρησκείας έπεσε σε καλλιεργημένο έδαφος.

* * *

Υπάρχουν δυο κυρίαρχα διπλά βιώματα που στοιχειώνουν την ψυχή του ανθρώπου. Αφενός ο θαυμασμός για την αέναο θαυματουργία του κόσμου, για τη φυσική τελειότητα, και η ανεπιφύλακτη παράδοση του ανθρώπου στη μεγαλειώδη Δίνη αυτής της διαρκούς θαυματουργίας. Και αφετέρου μια ψύχρανση απέναντι στο φως της τελειότητας, η επιφύλαξη της ψυχής στο θαύμα του κόσμου, η αμφιβολία της μήπως το Θείο Θαύμα είναι Μαγεία του Πνεύματος της Απάτης, και αντιστοίχως η λυτρωτική άφεση στο απόλυτο, στο επέκεινα της φυσικής ύπαρξης. Ο Ήλιος τώρα της τελειότητας με τους κεραυνώδεις καταυγασμούς του τυφλώνει και καίει χωρίς να αποκαλύπτει και να ζεσταίνει, αντί να

φωτίζει τον νου προς μεγαλόνοιες και να πυρώνει την έφεση προς μεγαλητορίες. Το πρώτο βίωμα εκφράζεται στον πανίσχυρο έρωτα του Καλού, υπέρτατη κινητήρια δύναμη της ανθρώπινης ενέργειας στην κατά κόσμον δράση της. Και προκαλεί τον καθολικό αγώνα αριστείας πάντων προς πάντα, εικόνα του κοσμικού ευτακτα και εναρμόνια δυναμικού γίγνεσθαι. Το δεύτερο βίωμα συναισθηματοποιείται στην συγκαταβατική οικείωση, στην περίθαλψη, στην καθολική αγάπη του μερικού ως μερικού, του υστερούντος στον αγώνα αριστείας, του ελαττούμενου και ελλαττωματικού, του ατελούς, του αδυνάτου. Και προξενεί την τάση αναχώρησης από τον κόσμο.
Δύο βιώματα: Φυσικό Θαύμα και Υπερφυσικό Θαύμα. Δυο εμπειρίες: Ενδοκοσμικότητα και Αλλοκοσμικότητα, δραστήρια ευχαριστιακή μετοχή του φυσικού και σωτηρία δια της άφεσης στο υπερφυσικό. Δυο θέσεις: συλλειτουργία στην τάξη του είναι και ησυχία από αυτήν. Δυο ροπές: έρως της τελειότητας και αγάπη της αδυναμίας. Δυο μηχανισμοί: αγών αριστείας και αναχωρητική κάθαρση.
Οι δυο συστοιχίες παλεύουν και συζεύγνυνται στην ψυχή του ανθρώπου, άλλοτε της μιας και άλλοτε της άλλης επικρατούσης. Ο αγώνας αυτός μεταξύ κοσμικής τάξης και υπερκόσμιας σωτηρίας, μεταξύ αγώνα και άφεσης, καθορίζει τον μέγιστο ρυθμό της Ιστορίας, το Εκκρεμές της Ιστορίας. Το Εκκρεμές άλλαξε κατεύθυνση τους χρόνους του Χριστού, και αλλάζει πάλι τώρα, στο μεγαλοδύναμο Παρόν. Να η ιστορικοκεντρική σημασία της Σάρκωσης του Λόγου.
Καμία από τις δύο Συστοιχίες δεν εξαφανίζεται όταν υπερτερεί η άλλη. Η κίνηση του Εκκρεμούς εξαρτάται από την υπερίσχυση της μιας ή της άλλης. Οι δυο Συστοιχίες λειτουργούν σαν ένας ιδιότυπος Δυισμός αρχών, δυο Δυνάμεις που ασκούνται στην ψυχή του ανθρώπου. Η επικράτεια του Ενδοκοσμισμού ορίζει τον Αρχαίο Κόσμο. Ο Ελληνισμός είναι το απαύγασμα του φυσικού ανθρώπου. Ο Φιλόσοφος Λόγος είναι ο Λόγος του Όντος, ένας και κοινός, όπως το είναι:
τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι.
Ο Λόγος είναι η τάξη της ύπαρξης. Ο εσωτερικός του ρυθμός δημιουργεί τη φαντασμαγορία της κοσμικής ολοκληρίας σε όλη της την ποικιλία.
κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἁπάντων, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται, πῦρ ἀείζωον, ἁπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβενύμενον μέτρα.
Αυτό το αείζωον εύρυθμο πυρ είναι ο Λόγος του Όντος.
Η θεότητα της θρησκευτικής συνείδησης στο ενδοκοσμικό μοντέλο είναι εντός του κόσμου. Υπακούει και αυτή, όσο ισχυρή και να είναι, στη Μοίρα, δηλαδή στην Τάξη του Όντος. Το απόλυτο δεδομένο είναι το Είναι, και ο Λόγος του Όντος το εξαναπλώνει κατά τη δημιουργική του εσωτερική διάρθρωση. Η φιλοσοφία ανέδειξε προϋποθέσεις απολυτότητας που καμιά αρχαία θρησκευτικότητα δεν είχε προβάλλει. Ο πολυθεϊσμός της αρχαίας θρησκευτικότητας δεν είναι συμβεβηκός – είναι ουσιώδης χαρακτήρας της. Οι θεοί είναι και αυτοί σχετικές δυνάμεις διαρθρωνόμενοι στην ίδια κοινή και μόνη απόλυτη κοσμική Τάξη. Ο Λόγος είναι υπερ αυτούς και υπέρ πάντα. Είναι η εσωτερική λογική και συνοχή των πάντων. Και έτσι ο Λόγος του Είναι στον Ελληνισμό έγινε Θεός υπέρ τους θεούς.
Είναι όμως ακόμη Κοσμικός, αν και παν-κόσμιος. Η ομοειδής ολοκληρία του Είναι και ο ενιαίος κοινός Νόμος της Τάξης και του Ρυθμού του Είναι, αυτό είναι το Απόλυτο για τον φυσικό άνθρωπο. Ενσωματώνει στην κοσμοθεωρία και βιοθεωρία του τη δεύτερη Συστοιχία της Ψυχής, με προεξάρχουσα όμως την Πρώτη. Η σωτηρία είναι οριακή περίπτωση της φυσικής τελειότητας. Οι ίδιες κοσμικές εξισώσεις περιγράφουν την ανάγκη της ψυχής για λύτρωση από τον κόσμο, των οποίων οι κανονικές λύσεις δίνουν τον αγώνα για αριστεία και

τον έρωτα του κάλλους και την ορμή για τη γνώση της αλήθειας. Μεταφυσικά αυτό εκφράζεται με το ότι Θεός είναι ο Λόγος του Κόσμου.
Αλλά όταν το Φως του Κόσμου σκοτεινιάζει, και οι δομές του θολώνουν, όταν ο Νόμος της Τάξης και του Ρυθμού του Είναι συγχέονται για τον νου του αδύναμου ανθρώπου, όταν ο Λόγος του Όντος εκφράζεται με ποικίλο φιλοσοφικό λόγο που εγχέει αβεβαιότητα στο υποτελές που χρειάζεται Κυριότητα, όταν η αδυναμία θέλει αρωγή, συγκατάβαση και περίθαλψη, όχι ένταση και τη σκληρότητα της έλξης της τελικής αιτιότητας, του τέλους και της τελειότητας, όταν η ατέλεια θέλει και έχει ανάγκη της αγάπης προς αυτήν και όχι του δικού της έρωτα προς το τέλειο – όταν με έναν λόγο το Μοντέλο του φυσικού ανθρώπου ξεθωριάζει κατά την τάξη του χρόνου και την κόπωση από την υπερπροσπάθεια – τότε ο Λόγος του Κόσμου δεν αρκεί στον θρόνο του Απόλυτου και η ψυχή δεν μπορεί να αφεθεί για τη λύτρωσή της όχι μόνο στους πολλούς θεούς αλλά ούτε στον Κοσμικό Θεό. Την εγγύηση και βεβαιότητα για την σωτηρία της, για την μακαρία έξοδό της από τον άκοσμο κόσμο της οδύνης, της απάτης και του γόου, η ψυχή δεν μπορεί πιά να βρεί στα Ορφικά και Ελευσίνια Μυστήρια λύτρωσης ούτε στο μέγα αποκεκαλυμένο Μυστήριο του Είναι. Ούτε η Δήμητρα ούτε ο Διόνυσος ούτε ο Λόγος του Όντος εξαρκούν για να την γαληνεύσουν. Όταν η Συστοιχία της Σωτηρίας υπερισχύει της Συστοιχίας της τελειότητας, η ψυχή χρειάζεται τον Υπερκόσμιο Θεό σαν Απόλυτη Αιτία και Στήριγμα του Κόσμου και Εαυτής.
Κι έτσι ο Θεός χωρίζεται από τον κόσμο, και (αντί της ομογένειας του Είναι) Χάσμα διανοίγεται μεταξύ Αιτίας και Αποτελέσματος, Δημιουργού και Δημιουργήματος, Κτίστου και Κτίσματος.
Βήμα πρώτον.
Αλλά πάσα Αιτία κατέχει τον Λόγο του Αποτελέσματός της. Και έτσι στον κοσμικό Λόγο της τάξης του όντος αντιστοιχεί ο Δημιουργικός Λόγος Θεός που συνέστησε το ον σε αυτήν την κοσμική τάξη. Ο Λόγος διαμεσολαβεί δημιουργικά μεταξύ Απόλυτης Αρχής (Ἀ-σχετος Θεός) και τελικού Αποτελέσματος (Κόσμος).
᾽Εν ᾽αρχῇ ᾽ην ο῾ Λόγος, καὶ ο῾ Λόγος ᾽ην πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ᾽ην ο῾ Λόγος. Οὗτος ᾽ην ᾽εν ᾽αρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. πάντα δί αὐτοῦ ᾽εγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ᾽εγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. ᾽εν αὐτῷ ζωὴ ᾽ην, καὶ η῾ ζωὴ ᾽ην τὸ φῶς τῶν ᾽ανθρώπων, καὶ τὸ φῶς ᾽εν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ η῾ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.
Ο Θεός, ως το απόλυτο, είναι χωρίς σχέση προς ο,τιδήποτε, υπεράνω πάσης αρχής και αιτίας, μόνος στην αναρπαγή εν εαυτώ της υπερούσιας ύπαρξής του. Ο Λόγος είναι Θεός σε υποστατική σχέση προς το Απόλυτο, είναι «προς τον Θεό», είναι «εις τον κόλπον» του. Αυτός είναι αρχή και αιτία των πάντων, έχει δημιουργική σχέση προς τον Κόσμο, το δημιούργημά του. Είναι η αιτία του ενύπαρκτου κοσμικού Λόγου, εν αυτώ είναι το φώς της τάξης της κοσμικής ύπαρξης.
Έτσι ο Λόγος υποστασιοποιείται παρα τω Θεω ως Θεός Λόγος αιτία της κοσμικής ταξης, αρχή του Λόγου του Όντος και δημιουργός όλων των όντων εν τη τάξει του είναι, εν τω Κόσμω. Ο Λόγος διαμεσολαβει δημιουργικά γεφυρώνοντας το χάσμα Απόλυτου Θεού και Κόσμου των Σχέσεων.
Βήμα Δεύτερο.
Ο Λόγος διαμεσολαβεί και λυτρωτικά. Διότι από μόνος του και καθ' εαυτόν ο Υπερκόσμιος Θεός, ειτε ως το Ἀ-σχετον υπερούσιον Ἑν της Απόλυτης Θεότητας, το υπεράνω κάθε σχέσης και άρα και της αρχής και αιτίας του Κοσμικού Είναι και των Φαινομένων, είτε ως η Δημιουργική Αρχή και Αιτία του εγκόσμιου Λόγου του Όντος, ως Θεός Λόγος προς τον Θεόν, δεν θα αρκούσε επίσης για τη σωτηρία. Παραδοξολογικά αλλά ορθολογικά, το

οντολογικό χάσμα μεταξύ Θεού και Κόσμου συντρίβει κάθε ελπίδα λυτρωτικής θέωσης στην οποία ο φυσικός άνθρωπος είχε οδό και πρόσβαση, έστω οριακή. Αφιέμενο το δημιούργημα εις εαυτό εξέπεσε από το κάλλος της πρωτογόνου δημιουργίας. Ευθύς ο άνθρωπος ωρέχθη να γίνει Θεός – και αμάρτησε το Προπατορικό Αμάρτημα πίπτων στο φυσικό ανυπέρβλητο χάσμα της ύπαρξης μεταξύ Κτιστού και Κτίσματος. Η πτώση του συμπαρέσυρε τον Κόσμο όλο στην κατάσταση εκείνη που ο πάσχων φυσικός άνθρωπος, ο σοφός και Ορφικός, αισθάνεται ως κοσμική συνθήκη: ολίγες αστραπές φωτός εν σκότει πολλώ. Δια κόπου και πόνου ζει βίον μάταιον.
Το χάσμα δεν μπορεί να γεφυρωθεί εκ των κάτω. Το ατελές δεν δύναται να αναχθεί στο τέλειο δια του Έρωτός του προς αυτό. Χρειάζεται αντίστροφα η αγάπη του Θεού προς τον Κόσμο, του Δημιουργού προς το δημιούργημά του, της τελειότητας προς την ατέλεια, για να σωθεί αυτή από τον εαυτό της.
Η θυσία του κόσμου και του φυσικού ανθρώπου προς τον Θεό γίνεται Θυσία του Θεού. Και αυτή η Θυσία είναι η Κένωση της πληρότητας, η ταπείνωση της κυριότητας, η Ελάττωση της Τελειότητας. Είναι η Σάρκωση του Θεού, του Διαμεσολαβητού Θεού Αιτιωδώς και Σωτηριολογικώς, του Θεού Λόγου.
Βήμα Τρίτο και τελεσιουργό.

***

Απόλυτος λόγος συνέχει τα βήματα αυτά. Και απόλυτος λόγος συνέχει την εξανάπλωση της αρχής του κατά Ιωάννη Ευαγγελίου από την πατερική θεολογία. Είναι η θεολογία κυρίως και πρωτίστως λόγος περί του Λόγου. Περί της φύσης του και της σάρκωσής του. Ευθύς ως το Εκκρεμές της Ιστορίας ανταποκρίθηκε στην υπερίσχυση της ανάγκης του ανθρώπου για λύτρωση, ευθύς η ψυχή εστράφη προς τον κόσμο των τελειοτήτων και τη μέγιστη διαρθρωτική αρχή της: τον Λόγο του Όντος. Η δύναμη που ασκείται στο εκκρεμές έχει αντίθετο πρόσημο προς τη μετατόπισή του από το σημείο ισορροπίας του. Και είναι ανάλογη προς τη μετατόπιση.
Το Εκκρεμές άρχισε τώρα να κινείται στην αντίθετη φορά. Αυτό νοηματοδοτεί το χάος των εξελίξεων σε μια Εποχή Μεταβολής σαν τη δική μας. Έχουμε το Λόγο για τη βαθύτερη κατανόησή τους.
Για όσους απορήσουν για τον υπότιτλο του θέματός μου, ας διαλογισθούν αν αυτό που μόλις άκουσαν είναι φιλοσοφία ή θεολογία ή τρίτον το μεικτόν εξ αμφούν. Και ας μείνουμε επαρκώς σε αυτόν τον διαλογισμό.